

Civil a pályán

Interjú Dr. Göncz Kinga politikai államtitkár asszonnyal

Megrögzött civilként, hogy érzed magad az államigazgatásban?

A civilség és ez a szakma alapvetően azt jelenti, hogy az ember egyenrangú kapcsolatrendszerekben létezik, párbeszédben, másokkal együtt próbál dolgokat megalkotni és valahol a lelke mélyén hisz abban, hogy nincsenek hivatalból okosabbak és kevésbé okosak, hanem az emberek különböző helyzetből eltérően látják a dolgokat és a legcélravezetőbb az, ha ezeket a dolgokat összerakják. Ebből születnek az igazán kreatív megoldások.

Ezzel szemben az államigazgatás hierarchiában gondolkodik. A pozíció adja azt, hogy az ember több szálon kapja az információkat, érvényesítheti a véleményét. Nekem most az a dolgom, hogy sok szálát tartsak össze, és a kint-ről, a civil világból jövő szálat is belefűzzem ebbe a csokorba. Erre nekem magamnak is szükségem van, hogy folyamatosan „ütközö zónában” legyek, össze kelljen egyeztetnem a sokszor egymásnak ellentmondó véleményeket, szempontokat. De az ember nem lesz „okosabb” magasabb pozícióban (és az is kérdés időnként, hogy mi a magasabb és kevésbé magas pozíció).

Akik sok éve vannak már az apparátusban, azok nagyon sok mindent sokkal jobban tudnak, hiszen – mint résztvevők – folyamatában, történetiségében ismerik a rendszert. Az ilyen nagy rendszereknek azonban az a veszélyük, hogy zártá válnak. Nagyon sok tehetséges, a szakma iránt elkötelezett emberrel találkoztam már eddig is, akiknek a produktivitását visszafogja a fenti értelemben vett civil kultúra hiánya a szervezetben. Félok, hogy ha sokáig van valaki egy viszonylag zárt rendszerben, ráadásul befolyása, hatalma is van és emiatt kevésbé kap igazi, hiteles visszajelzéseket, könnyebben gondolja azt, hogy csak az van a szakmában, ami az ő látókörébe kerül.

Amire én itt vállalkoztam, a civil koordinációra, ha úgy tesszük, a civil erények intézményesítésére – az kívülről úgy néz ki, mintha egy program lenne, de közben ez az egész rendszerről szól. És tulajdonképpen az a kérdés, hogy a civil gondolkodásmódot, a nyíltabb, kevésbé hierarchikus kommunikációs módot át lehet-e a minisztériumi kapcsolatokba vinni, a döntéseket széles körű párbeszéd alapján meghozni és ezek alapján működtetni a rendszert.

Civilizáljuk a rendszert?

Talán igen. Egy belül együttműködni képes, sok szálon kommunikáló rendszer könnyebben nyitható meg kifelé is, és ezáltal több tudást, több tapasztalatot, több hozzájárulást tud befogadni a rendszer működésébe. De ez ebbe a rendszerbe, – ami ráadásul igen hektikusan

működik, minden az utolsó pillanatban, rövid határidőkkel – nagyon nehezen fér bele. Ilyen nehézségei is vannak a párbeszédnek, a szociális szférával, a civil szervezetekkel történő egyeztetéseknek. Nyilván azt is figyelembe kell venni, hogy ötezer-hatezer civil szervezet működik a szociális szférában, tehát nem lehet folyamatosan ennyi szervezettel egyezkedni. De az sem megoldás, hogy ezért inkább senkivel sem, illetve csak azokkal, akiket mi választunk ki, akikkel könnyű, mert nem nagyon mondanak ellent.

Nehéz volt szembesülnöm azzal is, hogy a rendszer fennmaradásában a kívülállók is érdekelték, hogy a „történelmi hagyományok” alapján sokan úgy gondolják, hogy ha ők jó helyen lobbiznak, akkor el tudják intézni azt, amit szeretnének. Hozzám is sokan jönnek, akik megkérdezik: jó helyen lobbiznak-e, mert nekik pénz kell, vagy ha nem, mondjam meg, ki az illetékes. Ilyenkor én megpróbálom elmondani, hogy nem szeretném, ha az előző lobbizások eredményeképpen előálló helyzetet a nálam való lobbizás módosítaná és most azok kerülnének be a pikszisbe, akik eddig kívül voltak és azok kerülnének ki, akik belül voltak, hanem egy olyan rendszert kellene csinálni, amelyik érthető és világos, átlátható, és amelyik kiegyensúlyozza ezeket a körülményeket. Ez persze sokkal nehezebb és sokkal kevésbé látványos dolog, mint „elintézni” valamit, a másik megelégedésére. Mégis jó lenne egy olyan hivatali tisztségviselőjének lenni, ahol az ember tudja, hogy az egész rendszer, az összes munkatárs úgy működik együtt a civilekkel, hogy közben bölcsen képviseli nemcsak a minisztérium, a szociális szakemberek, a szociális ellátásban részesülők, hanem a társadalom és a köz érdekeit is.

No, úgyhogy most azon gondolkozunk – és már nagyon sok emberrel beszélünk –, hogy hogyan is lehetne egy folyamatos párbeszéd-rendszert csinálni, ahol transzparensabb az, ami a falakon belül történik, és aminek eredményeképpen nekünk is több visszajelzésünk lesz a szükségletekről vagy a döntések, szabályozások következményeiről. Ennek a rendszernek a struktúráján is dolgozunk.

Szeretnénk kidolgozni egy átláthatóbb támogatási, pályázati rendszert is. Az Európai Unió csatlakozás miatt át is kell vegyük az ott elfogadott szigorú pályázat-elbírálási, összeférhetetlenségi kritériumokat is. És fontos az is, hogy igazodjunk az EU politikai prioritásaihoz: ott is kiemelt jelentőségű a kirekesztés elleni fellépés, a gyengén érdekérvényesítő társadalmi csoportok hatalommal való felruházása (az empowerment).

A csatlakozás után – de már most is – sok EU pályázati forrás megnyílik a civil szervezetek számára.

Ez azért egy teljesen más pályázati kultúrát feltételez, mint amilyen a mai magyarországi gyakorlat.

A pályázati fegyelem, a produktivitás, a hatékonyság, az ellenőrizhetőség a fő szempont. Ha írunk egy tervet, akkor tételesen ellenőrzi, hogy abból mi valósítható meg, az a pénz, amit kérünk, valóban reális-e. Minden projektet monitoroznak, ami megnöveli a költségeket, viszont ennek tudatában az ember kénytelen végiggondolni, hogy valóban meg tudja-e valósítani, amit elvállalt. Ennyiben tényleg eltér a gyakorlat az itthonitól. De a minisztérium is tanulhat az EU-tól hatékonyságot. Hatékony az a szektor-semleges támogatási, finanszírozási mód, amely nem lobbierőket, előjogokat vesz elsősorban figyelembe, hanem azt, hogy hol lehet a rendelkezésre álló közpénzt a legjobb, leginkább célzott szociálpolitikai feladatellátás „megvásárlására” fordítani.

Van-e valami, amit megőriznél az előző kormány értékrendszeréből és az intézkedéseiből, terveiből, illetve van-e valami, amiről úgy gondolsz, hogy mindegyképpen másképp szeretnéd csinálni, mint ahogyan azt az előző kormány tette?

Nem tudom, hogy intézkedésekben érdemes-e gondolkodni. Én úgy gondolom, hogy a fókusz más. Az tényleg más, hogy nem a középosztály megerősítése a fő cél, hanem a társadalom gyenge érdekérvényesítésű csoportjainak „helyzetbe hozása”, segítése. Én nem vonom kétségbe, hogy ahhoz, hogy egy ország működni tudjon, valóban szükség van egy erős, stabil középosztályra. Viszont azt gondolom, az idő múlásával – tehát a rendszerváltás óta eltelt idő múlásával is – tarthatatlan a társadalom kettészakadása. Nem lehet egy rendszert egyik napról a másikra lecserélni, de azért sok mindenben kellene változtatni. A változások egyrészt tartalmiak, prioritásbeli változások, amelyek az európai irányoknak is nagyobb hangsúlyt adnak. Másrészt más, nyitottabb szervezeti kultúrában szeretnénk dolgozni, más hangnemben szeretnénk szólni kívül és belül is.

Van-e olyan céld, amit mindegyképpen meg szeretnél valósítani?

Nincs egy dolog. Ami a legfontosabb, az a rendszerben látás, amiről az elején beszéltünk. Sokat dolgoztam szervezetekkel, ahol nagyon fontos volt, hogy át tudjuk látni, mi a várható következménye a terveknek, funkciók hogyan függenek össze, hogy hogyan lehet szervezatként stratégiai terveket csinálni, hogyan lehet befolyásolni a jövőt valamennyire. Mostani munkámban is fontosak számomra ezek a szempontok, akár jogszabály-módosításokról, akár intézményi vagy szakmaközi együttműködésekről van szó. Vannak persze a témák, problémakörök között is olyanok, amelyek kiemelt fontosságúak, ilyen például a társadalmi kirekesztés témája vagy a roma-ügy, ahol talán már megtörtént az első áttörés. Aztán a hajléktalanság is ilyen, ami szintén rendszerkérdés, mert összefügg a lakhatással, a szociális minimum-szinttel többek között. Aztán a fogyatékos ügy, ahol ugyan született egy

esélyegyenlőségi törvény, aminek a végrehajtása közben iszonyatosan hátul kullog.

Ezek akkor várható fejlesztéseket is jelentenek?

Azt reméljük, hogy igen.

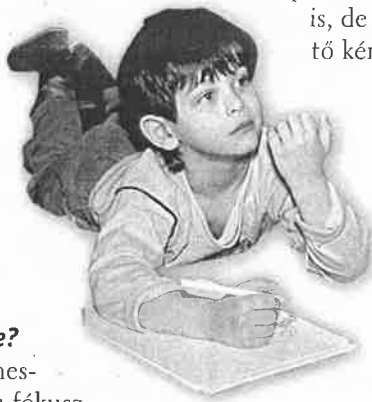
Nyilván ezek is költségvetés-függőek.

Ezek mindig költségvetés-függőek. Persze, mielőtt a költségvetési részét nézzük, végig kell gondolni tartalmilag is, hiszen ezek nem csak finanszírozási kérdések.

A kormányzat most mindenféle szempontból szeretne nyitott lenni. Ennek előnyei és hátrányai is vannak. Egyrészt nagyon sok helyen jelenik meg a felelősség egyszerre – például a családok hajléktalansága szociális probléma is, de lakásügyként a MEH, önkormányzatokat érintő kérdésként a Belügyminisztérium is érdekelt benne. De napirenden van a bűnmegelőzés kérdése is, ami az igazságügy és a belügy közös témája, de a szociális ellátó-rendszert is érinti: ahhoz hogy ne a büntetési irányba, hanem a jóvátételi és megelőzési irányba mozduljon el a rendszer, az kell, hogy legyenek olyan intézmények, ahova ezeket az ügyeket, problémákat és embereket terelni lehet. Tehát szinte minden területen azt látja az ember, hogy együttműködések kellenek, állandóan egyeztetni kell. Mindehhez van egy viszonylagos merev struktúrában gondolkozó államigazgatás, és van egy nagy nyitottságot igénylő kormányzati struktúra és ennek a kettőnek kellene valahogy közös megoldásokat találnia.

Sokan félnek attól – többek között én is –, hogy nem lesz ez egy jó házasság az egészségügy és a szociális szféra között, túl erős hozzánk ez a vőlegény. Te hogy látod ezt?

Hát nem tudom! Most azért már más a helyzet, mint amikor korábban közös volt a tárca. A szociális szakma közben megerősödött, az érdekérvényesítő képessége is jobb lett, sok szempontból differenciáltabb, korszerűbb tudású, mint az egészségügyi irányítás. Másrészt ma nincs olyan veszély, hogy a szociális problémákat medikalizálni akarná az egészségügy, inkább a fordítottja igaz. Az egészség-definíciók inkább „szociális” és „jóléti” definíciók. Az egészségügy pontosan érzékeli, hogy sok problémával nem tud mit kezdeni, és nem bánja, ha átvállalja tőle a szociális ellátás, akár a megfelelő finanszírozással együtt is. Nyilván lehetett volna külön tárcában gondolkodni. Nekem viszont most az az érzésem, hogy a szempontok kölcsönösen hatni tudnak egymásra. Szokták mondani, hogy egészségügyi szempontból vagy életkilátások szempontjából itt egy társadalmon belül két társadalom van: a kettészakadt társadalomnak megfelelően egy európai ország és egy sokkal fejletlenebb ország adatait látjuk egymás mellett. Ezért például egy népegészségügyi program keretében nemcsak az egyes betegségek megelőzéséről van szó, hanem a szegénységről is, mivel a szegénységnek nagyon súlyos egészségügyi vonatkozásai vannak. Egy másik példa: állandó probléma, hogy nagyon kevés a pszichiáter. Meg lehetne oldani, hogy a pszichiátria ne kórház-központú legyen, az átmeneti ellátási formákban a

szociális szakemberek ki tudnák részben váltani a pszichiátereket. A szociális ellátás és az egészségügy határterületein sok a megoldatlan probléma, nincs meg a szolgáltatások teljes kontinuum. Ebből a szempontból kifejezetten előnyös lehet az említett házasság, könnyebb egyszerre mindkét rendszerhez hozzájárulni.

Lassan minden szakterület szóba kerül, ahol olvasóink dolgoznak. Azt jelenti ez, hogy szinte mindenütt valamifajta ellátásbeli, finanszírozásbeli, stratégiai változások várhatók?

Talán sok helyen, de ezt szeretnénk az érintettek bevonásával megtervezni.

Ma Magyarországon több, mint hetvenezer ember – tehát egy nagyváros lakossága – él intézményben, és a velük foglalkozók száma is tízezres nagyságrendű. Azt hiszem mindannyian úgy érzik, hogy kikerültek az érdeklődés homlokteréből. Sokan attól félnek, hogy az intézményes ellátásba bekerülő emberekre már csak mint megoldott problémára gondol mindenki, és a többi már a szociális munkások, az ápolók, a nővérek dolga. Ellenben akik ott dolgoznak azok úgy látják, hogy meglehetősen mostoha körülmények között dolgoznak, és a rossz körülmények, a szükségesnél kisebb szakszemélyzet a lakók ellátásának színvonalában is gondokat okoz. A többség a megoldást a normatívák emelésében látja.

Szerintem ez ugyan ennél bonyolultabb képlet, de nem akarom megkerülni a kérdést. Várható-e változás a pénzügyi tárca korábban tapasztalt merevségében, változhat-e a finanszírozás struktúrája és mértéke?

A Pénzügyminisztériumnak az a dolga, hogy az ország gazdasági stabilitásának megőrzésére vigyázzon, hogy a bevételek és a kiadások egyensúlya megmaradjon. Ez nem fog változni. Nyilván több pénzre van szükség, ezt én nem vonom kétségbe, de több helyen azt látom, hogy nem csak a pénz mennyiségéről, elosztásáról, hanem alapelvekről, új, működőképes koncepciókról, együttműködésről, egyebekről van szó. Az utóbbi tíz évben megduplázódott a bentlakásos intézményben ellátottak száma, miközben csökkent a házi ápolásban, szociális étkeztetésben részesülők száma. Ez feltehetően az ellátási szerkezet torzulását jelzi, és lehet, hogy nemcsak a normatíva emelésére van szükség, hanem ennek a struktúrájának az átalakítására is. Ezt viszont megint csak úgy lehet végrehajtani, ha a megtervezésében részt vesznek mindazok, akiket érint.

De ha már a pénzről beszélünk, ne felejtjük el a mostani béremelést, ami talán fontos a szakma számára. Az egészségügy és a szociális terület közös volta itt is előnyt jelentett. Segített abban, hogy azok, akik ugyan nem közalkalmazottak, de valamilyen szerződéssel látnak el szociális szolgáltatást, szintén bekerüljenek a béremelésbe. A szociális ágazat egyedül ehhez nem biztos, hogy elég erős lett volna. Itt az, hogy az egészségügyben is elkezdődött az átalakulás, és nagyon sokan nem közalkalmazottként, hanem vállalkozó orvosként, vállalkozó orvosok alkalmazottjaként dolgoznak, lehetővé tette, hogy a két terület együtt érvényesítse az érdekeit. Ezt csak arra mondom, hogy kell-e attól félni, hogy majd az egészségügy elviszi a forrásokat Nekem az a véleményem és a tapasztalatom, hogy az egészségügy, hogy úgy mondjam „lobbi-partnernek” is megfelelő.

Nem gondolom persze, hogy minden rendben van, mert bizony a szociális ellátásban gondozók és gondozottak nagyon nehéz körülmények között élnek, de remélem és feltételezem, hogy most visszajönnek a szakmába a szakképzettek, hiszen a bértábla most úgy alakul, hogy a szakképzettek kapnak egyfajta megbecsülést. Ez a béremelés tehát az ellátás színvonalának emelkedéséhez is hozzájárulhat.

(gyt)